

Перспективи рекреаційного освоєння озер Ратнівського району

В статті детально розглянутий сучасний стан та перспективи рекреаційного використання озер Ратнівського району. Туристичне та рекреаційне освоєння озер Ратнівського району доцільно розглядати в 2 аспектах. З одного боку район дійсно має багаті природні ресурси (мальовничі озера з чистою цілющою водою), територія характеризується невисоким рівнем господарської освоєності і туризм міг би стати тим видом господарської діяльності, що дозволив би підняти доходи мешканців (а отже й наповнення районного бюджету) та сприяв би благополуччю та процвітанню територіальних громад. З іншого боку – надмірний розвиток рекреації, особливо стихійної може негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища й самих озер. Тому розвиток рекреації повинен відбуватись з врахуванням природоохоронних (екологічних) вимог.

Ключові слова: озера, природні ресурси озер, рекреація, рекреаційне освоєння озер

Постановка наукової проблеми та її значення. В рекреаційному відношенні озера Ратнівського району використовуються порівняно мало, хоча окремі з них мають дуже значний рекреаційний потенціал. Перш за все це стосується озер карстового та льодовикового походження, достатньо глибоких із чистою водою (Любань, Дошне, Радожичі, Чисте, Засвяття, Луки). Багато з них відомі не лише на Волині, але й далеко за її межами.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Водоймам Волинської присвячено ряд географічних досліджень, передусім гідрологічного, гідробіологічного, геоморфологічного, загального фізико-географічного та рекреаційно-географічного змісту. Першою спробою узагальнити усю існуючу інформацію про озера Волинської області була монографія Я.О. Мольчака та Л.В. Ільїна [5].

Широку картину стану вітчизняної озерознавчої (лімнологічної) науки зрідка можна простежити за матеріалами наукових конференцій, збірниками наукових праць. Перша в Україні Міжнародна науково-практична конференція “Озера та штучні водойми України: сучасний стан і антропогенні зміни” була організована на базі географічного факультету Волинського національного

університету імені Лесі Українки 22–24 травня 2008 р. За матеріалами конференції опубліковано збірник наукових праць [7]. Але, на жаль, у практиці лімнологічних досліджень не досягнуто єдності біологічних, гідрологічних і гідрохімічних робіт [2]. Причина цього полягає у відомчій роздрібненості. Потрібна спільна робота фахівців різних галузей знань у рамках комплексних програм наукових досліджень. Значний вклад у вивчення озер Волинської області належить Ільїну Л.В. У роботах [2-5] ним узагальнено та систематизовано лімногеографічні особливості озер Волинської області, аспекти їх господарського використання, екологічні проблеми та шляхи їх вирішення.

Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі була досліджена Д.І. Каліновським в роботі [6]. Так, зокрема, автор виділив в Ратнівському районі: сприятливих для купання – 27 озер, для прогулянок на веслових суднах – 13, байдарках і каное – 11, академічної греблі – 14, водних лиж – 11, моторного спорту – 5, парусного спорту – 11, пляжного відпочинку – 28, підводного плавання – 3.

Мета і завдання статті. Метою статті є оцінка сучасного стану та перспектив підвищення ефективності рекреаційного освоєння та використання озер Ратнівського району. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

- оцінити сучасний стан рекреаційного використання озер Ратнівського району та їх екологічні наслідки;
- проаналізувати перспективи рекреаційного освоєння озер;
- запропонувати основні шляхи та заходи підвищення ефективності рекреаційного використання озер Ратнівського району.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основні гідрологічні та морфометричні характеристики озер Ратнівського району наведені в табл. 1. На території району є 32 озера, різноманітних за розмірами, глибиною, походженням, якістю води. А отже й за сприятливістю для розвитку різних видів рекреації та туризму, пов'язаних з озерами. Д.І. Каліновський в роботі [6] розрахував коефіцієнт рекреаційної

привабливості озер Ратнівського району – 4,1. Для порівняння – аналогічний показник для Любешівського району – 4,3, Шацького – 4,0. Це дає можливість поставити Ратнівський район на друге місце в області за показником рекреаційної привабливості озер, а отже свідчить про значні перспективи та можливості їх освоєння для відпочинку та оздоровлення населення.

Таблиця 1.

Гідрологічні та морфометричні характеристики озер Ратнівського району [2]

Озера	Площа, га	Глибинність	Об'єм, тис.м ³	Середня глибина, м	Максимальна глибина, м	Коефіцієнт глибинності
Броно	31,2	0,055	540,0	1,72	5,0	0,34
Веліхове	19,3	0,060	244,0	1,16	1,7	0,68
Волянське	386,4	0,010	7766,6	4,0	6,0	0,67
Вінок	24,4	0,053	808,8	1,29	6,0	0,22
Дошне	20,6	0,206	873,4	4,24	15,5	0,27
Довге	19,8	0,063	247,5	1,25	2,0	0,63
Засвяття	69,8	0,058	2832,7	4,07	9,0	0,45
Ковпино	10,8	0,141	164,2	1,52	1,8	0,84
Корець	2,07	0,483	53,8	1,0	2,6	0,38
Тісобул	55,6	0,051	1590,2	2,86	6,5	0,44
Любовель	87,0	0,021	1578,7	1,8	4,0	0,45
Луки	135,3	0,046	7808,2	6,23	10,0	0,62
Мала Близна	8,4	0,205	144,5	1,72	2,5	0,69
Мшани	81,3	0,011	739,8	0,91	2,0	0,46
Оріхове	514,4	0,002	5709,8	1,11	3,8	0,29
Святе (Дружби, с. Тур)	44,6	0,169	3593,8	7,55	15,0	0,50
Стрибуж	23,2	0,092	494,2	2,13	5,5	0,39
Святе (с. Залухів)	37,6	0,148	2098,1	5,58	13,0	0,43
Річицьке	41,8	0,122	2123,4	5,08	13,0	0,39
Теребовичі	62,4	0,021	811,2	1,3	2,1	0,62
Чисте	60,8	0,047	1745,0	2,87	5,9	0,49
Турське	1336	0,001	12440,0	1,2	2,0	0,60
Чорне	10	0,274	274,0	2,74	5,8	0,47
Любань	71,2	0,027	1374,2	1,93	3,2	0,60
Радожичі	75,8	0,053	3054,7	4,03	16,5	0,24
Оріховець	114,2	0,002	239,8	0,20	0,9	0,22
Велика Близна	22	0,114	550,0	2,5	4,5	0,56

Любань – озеро карстового походження у Ратнівському районі, на схід від села Замшани, у заплаві р. Вижівки. Довжина 0,95 км, ширина 0,74 км. Улоговина видовжено-округлої форми. Береги переважно піщані, західні –

торф'янисті; поросли очеретом та чагарником. На дні – шар мулу. Дно озера піщане, тверде, але немає лісу на узбережжі. Береги вкриті луками із переважанням рогази, очерету, лепехи. Озеро популярне серед рибалок. Тут ловиться щука, лящ, окунь. Про чистоту озера свідчить такий факт – у ньому є раки. Перспективні напрямки рекреаційного використання озера за [6] – купання, полювання, спортивно-аматорська рибалка, пішохідний, вело- та водний туризм. До позитивних моментів, пов'язаних із потенційним транспортним освоєнням озера, можна віднести хорошу транспорту доступність – воно знаходиться за 300 м від траси Луцьк-Ратно на відстані 112 км від м. Луцька, 66 км від м. Ковель. Негативним моментом є відсутність об'єктів громадського відпочинку населення в прибережній смузі. Тому на озері поширений неорганізований відпочинок, а основний контингент – мешканці навколишніх сіл.

Озеро Дошне має карстове походження, розташоване на півдні Ратнівського району, між селами Запілля і Дошне. Середня глибина 4,2 м, максимальна глибина – 32,5 м, площа водного дзеркала - 19 га, об'єм – 0,58 млн.м³. Озеро хоча й невелике за площею, але одне з найглибших у районі і придатне до рекреації. Донні відклади – пісок, глина. Плесо заросле на 10% жорсткою водяною рослинністю (рогоза, очерет). Береги піщані і торфові. До складу гідрологічний заказник «Дошне» крім однойменного озера входить також прибережна смуга шириною 100 м, де переважають соснові деревостани та лучні угіддя. Аналіз перспектив рекреаційного освоєння дозволяє виділити сильні і слабкі сторони. Особливо сприятливою для рекреаційного освоєння є дуже чиста вода озера. Негативними моментами є: відсутність об'єктів громадського відпочинку населення в прибережній смузі, віддаленість від автотрас (9 км від автотраси Луцьк-Ратно, 121 км від м. Луцьк, 75 від м. Ковель), невеликі розміри озера. На озері поширений неорганізований відпочинок, основний контингент – мешканці навколишніх сіл.

Радожичі – озеро льодовикового походження, розташовується у с. Гірники Ратнівського району. Відстань від м. Луцьк –130 км, смт Ратно – 8 км. Максимальна глибина озера – 19 м. Гідрологічний заказник «Озеро

Радожичі» займає площу 109,7 га. До його складу входить озеро Радожичі площею 89 га з прибережною смугою шириною 100 м, яка оточена сосновим лісом. Влітку на піщаному пляжі у вихідні та святкові дні завжди людно. Як правило, відпочивають тут мешканці та гості райцентру [1]. Рекреаційна цінність озера полягає у придатності для відпочинку, спортивного і промислового вилову риби. Об'єктів громадського відпочинку для населення в прибережній смузі нема. Це суттєво знижує його рекреаційну привабливість. Також негативним моментом є розміщення на березі озера тваринницької ферми, правда не діючої. Якщо діяльність її відновиться, виникне загрозна ситуація у зв'язку із можливим потенційним забрудненням води озера стоками тваринницьких підприємств. Це може привести до забруднення води сполуками нітрогену (нітрити, нітрати, солі амонію, аміак), а також іншими адорантами, в т.ч. меркаптаном. Позитивними моментами натомість є: відносно хороша транспортна доступність, чиста вода, сосновий ліс навколо озера.

Чисте – унікальне озеро карстового походження глибиною 15 м, розміщене на схід від с. Броди Ратнівського району за 6 км від озера Радожичі. Розмір 0,7 км на 1,35 км. Площа 58 га. Водойма розташована в сосновому лісі. На берегах поширені піщані дюни еолового походження, на яких серед вересу, ростуть густі низькорослі ожинники. Для зручностей відпочивальників на Чистому розміщено два піщані пляжі. Хоча навіть у святковий та спекотний день тут ви зустрінете не надто багато людей, в основному сюди приходять місцеві мешканці. Оскільки ратнівчани та гості райцентру віддають перевагу відпочинку на озері Радожичі [1]. Санітарний стан пляжів гірший, ніж на Радожичах. Поруч з озером немає жодного смітника. Розкидані пластикові пляшки, скляна тара, поліетиленові пакети тощо. Наприкінці 80-их р.р. ХХ ст. планувалось побудувати на озері Чисте базу відпочинку, однак розпад Радянського Союзу вніс свої корективи у цей процес. За часів незалежності України теж нікому руки до озера не дійшли. Аналіз перспектив рекреаційного освоєння дозволяє виділити сильні і слабкі сторони. Особливо сприятливою для рекреаційного освоєння є чиста вода озера. Негативними моментами є: відсутність об'єктів

громадського відпочинку населення в прибережній смузі, віддаленість від автотрас (15 км від автотраси Луцьк-Ратно, 130 км від м. Луцьк), засміченість берегів. Місцевій громаді варто приділяти більше уваги підтриманню санітарного стану озера, оскільки на перспективу це може допомогти у пошуку інвестора для побудови туристичної та рекреаційної інфраструктури.

Засвяття – озеро карстового походження, яке знаходиться поблизу с. Березники Ратнівського району, практично біля самісінького українсько-білоруського кордону, за 26 км від с. Броди і озера Чисте (156 км від м. Луцька, 40 км від автотраси Луцьк-Ратно). Розміри озера приблизно 0,75 км на 1 км, площа водного дзеркала 58,4 га. Максимальна глибина 9 м, середня 4 м, причому глибини понад 1,5 м розпочинаються за 50-100 м від берега, що дуже сприяє відпочинку з дітьми. Озеро дуже мальовниче, розміщене на підвищеній ділянці місцевості в сосновому лісі. Тому береги доволі високі, складені переважно піщаними відкладами. Берегова лінія озера здебільшого поросла очеретом та кугою, але через кожні 50-100 м затишний пляж. Хоча озеро в цілому малолюдне. Рекреаційна цінність озера полягає у придатності для відпочинку, спортивного рибальства та занять водними видами спорту [6]. Об'єктів громадського відпочинку для населення в прибережній смузі немає. Це суттєво знижує його рекреаційну привабливість. Також негативним моментом є розміщення озера в дуже маленькому селі Березники (по-суті, хуторі). Тут не лише відсутні засоби розміщення рекреантів, але й об'єкти харчування. Транспортна доступність озера теж погана – від траси Луцьк-Ратно ще 40 км дорогами районного значення в не дуже хорошому стані. Фактично озеро знаходиться в прикордонній смузі. Тому рекреанти повинні бути готові до зустрічі з прикордонними патрулями. Позитивними моментами натомість є: дуже чиста вода, розміщення в сосновому лісі, збереженість та недоторканість природи.

Озеро Луки має льодовикове походження. Розміщується між селами Самари та Під'язовні Ратнівського району. Довжина 2,4 км, пересічна ширина 0,56 км, площа 1,35 км², глибина до 10 м. Улоговина видовженої форми. Береги низькі, на окремих ділянках заболочені. Дно піщане, у північно-західній частині

замулене [5]. Поширена прибережно-водяна рослинність. На протилежному березі озера росте сосновий ліс та є підвищення рельєфу під назвою "Мацеєва гора" – піщаний горб висотою понад 100 м, порослий сосняком, верболозом, березою, дубом. На озері чимало відпочиваючих, вода кришталево чиста і має лікувальні властивості. Піщане дно, гарний піщаний пляж. Від с. Самари берег мілкий та зручний для відпочинку з дітьми. З іншого боку озера глибина зростає різкіше. Озеро має напрочуд гарні береги і мальовничу природу: зі сходу і півдня ростуть соснові і мішані із сосни, дуба, берези, дикої груші, яблуні, лісопосадки в яких чисте із смоляно-сосновим і ялівцевим ароматом повітря, яке корисне фітоцидними речовинами. Ода озера Луки має значний вміст сполук срібла і радону, які позитивно впливають на діяльність серцево-судинної системи та опорно-руховий апарат [1]. Відпочинок на озері можна здійснювати в приватних садибах зеленого (сільського) туризму. Вони доволі комфортабельні. Також, оскільки озеро розміщено у відносно великому селі Самари, тут є багато об'єктів соцкультпобуту – магазини, бари, тощо. До позитивних моментів, які сприяють розвитку рекреаційного освоєння озера також належить чистота води та мальовничість ландшафтів. Негативний момент лише один – озеро знаходиться далеко від основних автотрас, на відстані 154 км від м. Луцька і останніх 23 км прийдеться долати дорогами районного значення і сумнівної якості.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Туристичне та рекреаційне освоєння озер Ратнівського району доцільно розглядати в 2 аспектах. З одного боку район дійсно має багаті природні ресурси (в т.ч. мальовничі озера з чистою цілющою водою), територія характеризується невисоким рівнем господарської освоєності і туризм міг би стати тим видом господарської діяльності, що дозволив би підняти доходи мешканців (а отже й наповнення районного бюджету) та сприяв би благополуччю та процвітанню територіальних громад. З іншого боку – надмірний розвиток рекреації, особливо стихійної може негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища (в т.ч. й самих озер). Тому розвиток рекреації повинен відбуватись з врахуванням природоохоронних (екологічних) вимог.

Першочергові заходи для розвитку рекреації у Ратнівському районі:

- впорядкування берегів, в т.ч. їх прибирання, виділення місць для наметових містечок, туалетів, роздягалень; ознакування місць відпочинку, встановлення вказівників на трасах із вказуванням відстані до об'єктів та їх атрактивності; ці заходи місцеві громади можуть реалізувати самостійно без залучення зовнішнього фінансування;
- розвиток або створення рекреаційної інфраструктури (будинків відпочинку, садиб зеленого туризму, пансіонатів, барів, кафе тощо); ці заходи громади не зможуть реалізувати самостійно, тому на цьому етапі потрібно залучення приватного інвестора;
- розвиток інженерної інфраструктури району (доріг, зв'язку, ліній електропередач, пунктів прикордонного контролю тощо); ці заходи місцеві громади теж не можуть реалізувати самостійно, тому потрібно залучення зовнішнього фінансування – державного, обласного чи міжнародного. Досвід реалізації таких проектів є, район активно приймав участь у Проєктах «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду-III», «Покращення доступу до туристичного регіону «Долина Зілави» та громад партнерів на кордоні Польщі, Білорусі та України», фінансованого Європейським Інструментом Сусідства та Партнерства в рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013, «Відновлення меліоративної мережі для сприяння економічного зростання сільських територій Волинської області» (в рамках Програми «Підтримка політики регіонального розвитку»);
- просвітницькі та інформаційні заходи, які б формували бажання в місцевого населення займатись організацією зеленого туризму та рекреації на озерах, демонстрували б людям фінансову ефективність такої діяльності;
- місцевій громаді варто приділяти більше уваги підтриманню санітарного стану озера, оскільки на перспективу це може допомогти у пошуку інвестора для побудови туристичної та рекреаційної інфраструктури

Джерела та література

1. Волинь туристична: туристичний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volyntravel.com.ua>
2. Ильин Л.В. Водоемы замедленного водообмена Украины: ресурсы и проблемы рационального использования. / Л.В. Ильин // Прикладная лимнология. – 2002. – Вып. 3. – С. 265–271
3. Ільїн Л.В. Лімнокомплекси Українського Полісся: Монографія: У 2-х т. Т. 1.: Природничо-географічні основи дослідження та регіональні закономірності. [Текст] / Л.В. Ільїн. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 316 с.
4. Ільїн Л.В. Озера Західного Полісся: особливості поширення, класифікації. [Текст] / Л.В. Ільїн // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – С. 73-78.
5. Ільїн Л.В. Озера Волинської області [Текст]: Лімно-географічна характеристика. / Л.В. Ільїн, Я.О. Мольчак. – Луцьк: Надстир’я, 2000. – 140 с.
6. Каліновський Д.І. Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі. [Текст] / Д.І. Каліновський // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. – 2013. - № 6. – С. 43-47.
7. Озера та штучні Водойми України: сучасний стан й антропогенні зміни [Текст]: Матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. 22–24 трав. 2008 р. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 388 с.

References

1. Volyn turystychna: turystychnyi portal. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.volyntravel.com.ua/>
2. Ylin L.V. Vodoemy zamedlennoho vodoobmena Ukrainy: resursy i problemy ratsyonalnoho yspolzovanyia. / L.V. Ylyn // Prykladnaia lymnolohyia. – 2002. – Vyp. 3. – S. 265–271
3. Ilin L.V. Limnokompleksy Ukrainskoho Polissia: Monohrafiia: U 2-kh t. T. 1.: Pryrodnycho-heohrafichni osnovy doslidzhennia ta rehionalni zakonomirnosti. [Tekst] / L.V. Ilin. – Lutsk: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2008. – 316 s.
4. Ilin L.V. Oзера Zakhidnoho Polissia: osoblyvosti poshyrennia, klasyfikatsii. [Tekst] / L.V. Ilin // Pryroda Zakhidnoho Polissia ta prylehlykh terytorii. – Lutsk: RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2004. – S. 73-78.
5. Ilin L.V. Oзера Volynskoi oblasti [Tekst]: Limno-heohrafichna kharakterystyka. / L.V. Ilin, Ia.O. Molchak. – Lutsk: Nadstyr’ia, 2000. – 140 s.
6. Kalinovskiy D.I. Rekreatsiina pryvablyvist pryrodnykh vodoim Volynskoi oblasti i

mozhlyvosti yikh vykorystannia v rekreatsii ta turyzmi. [Tekst] / D.I. Kalinovskiy // Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Neohrafichni nauky. – 2013. - № 6. – S. 43-47.

7. Oзера ta shtuchni Vodoimy Ukrainy: suchasnyi stan i antropohenni zminy [Tekst]: Materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 22–24 trav. 2008 r. – Lutsk: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2008. – 388 s.

Василий Фесюк, Оксана Мосийчук

Перспективы рекреационного освоения озер Ратновского района

В статье подробно рассмотрено современное состояние и перспективы рекреационного использования озер Ратновского района. Туристическое и рекреационное освоение озер Ратновского района целесообразно рассматривать в 2 аспектах. С одной стороны район действительно имеет богатые природные ресурсы (живописные озера с чистой целебной водой), территория характеризуется невысоким уровнем хозяйственной освоенности и туризм мог бы стать тем видом хозяйственной деятельности, который позволил бы поднять доходы жителей (а следовательно и наполнение районного бюджета) и способствовал бы благополучию и процветанию территориальных общин. С другой стороны - чрезмерное развитие рекреации может негативно повлиять на состояние окружающей природной среды и самих озер. Поэтому развитие рекреации должен происходить с учетом природоохранных (экологических) требований.

Ключевые слова: озера, природные ресурсы озер, рекреация, рекреационное освоение озер

Vasily Fesyuk, Oksana Mosiychuk

Prospects for the recreational development of the lakes of the Ratnovsky District

The article considers in detail the current state and prospects for the recreational use of the lakes of Ratnovsky district. Tourist and recreational development of the lakes of the Ratnovsky district is expedient to consider in 2 aspects. On the one hand, the area really has rich natural resources (picturesque lakes with clear healing water), the territory is characterized by a low level of economic development and tourism could become a kind of economic activity that would increase the incomes of residents (and consequently, the filling of the regional budget) and contributed to prosperity and prosperity of territorial communities. On the other hand, the excessive development of recreation can adversely affect the state of the natural environment and the lakes themselves. Therefore, the development of recreation should take into account environmental (environmental) requirements.

Keywords: lakes, natural resources of lakes, recreation, recreational development of lakes